

ШЧАСЛІВЫЯ ЖАНЧЫНЫ КРАІНЫ СОЦЫЯЛІЗМА

Я ПАМ'ЯТАЮ СЛОВА РОДНАГА СТАЛІНА

Пасля аварыі ў Маскве я паехала па калгасам і вёсках нашага Быхаўскага раёна адчытваючы аб рабоце першай Сесіі Вярхоўнага Савета СССР. Мне вельмі рэвалюцыйна і хваляльна ўзросла палітычная актыўнасць сялян і асабліва жанчын. Гэта ўжо не колішнія пемныя, замучаныя цяжкай працай і пабоям, сялянкі, з кучай годных і вярхоўных дзяцей, якім дарога была толькі што «ад печы да парогам».

У краіне Сталінскай Канстытуцыі яны расквітнелі свабодналюбівымі, поўнымі творчай энергіяй, культурнымі, сацыялістычнымі іх здаровымі, шчасліва дзеці вучацца ў сярэдніх і вышэйшых навучальных установах, працуюць інжынерамі, трактарыстамі, на-стаўнікамі.

Савецкі народ аказаў мне вялікі годар, выбраўшы ў сацыялістычны парламент. Я гагаруся гэтым і прыкладаю ўсе сілы, каб апраўдаць давер'е народа. Глыбока ў душу запалі мне мудрыя ўказанні таварыша Сталіна пра абавязкі дэпутата — па-слання і слугі народа. Я трываю пэв-ну сувязь з масамі, чула праслухоўваюся да іх голасу і патрабаван-няў. Надаўна мяне прынялі ў канды-даты партыі. Цяпер я вучуся ў магі-лёўскай школе па павышэнню кваліфі-

кацы калгасных кадрў. Вучацца і ўсе мае дзеці. Старэйшая дачка — у ін-стытуце, трое малодшых дзяўчат і сын — у школе. Усіх іх я выхоўваю ад-данымі камуністычнай партыі і радзі-ме савецкімі людзьмі.

Ніколі да рэвалюцыі і не марылася мне аб такім жыцці. Даччы бедняка-десляра была толькі адна, размытая слязьмі, парністая спежка — у батрач-кі. Я была няўкай, прыслугай, пра-цавала на фабрыцы ў гаспадарыка, шмат перажыла гора і няшчасця.

Толькі савецкая ўлада і вялікі родны Сталін вывелі мяне, як і мільёны пра-цуюных жанчын, на шырокі шлях за-можнага і культурнага жыцця.

Вось гэтае шчаслівае і радаснае жыц-цё хачелі адныцца ў нас трагічна-бухарынскія бандыты. Здраднікі ралі-мы ў патаках нашай крыві капелі за-тапіць заваяванні вялікага Кастрычні-ка. Але ім гэта не ўдалося і ніколі не ўдасца. — Разлавіць фашысцкую га-дзіну — вось патрабаванне савецкага народа. Яшчэ больш узнімем сваю пільнасць, яшчэ больш згуртуемца ва-кол нашага роднага і любімага пра-вадзя таварыша Сталіна.

Сулета Сіліяўна ЕУМЕНАВА, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР.

ПЕСНЯ ШЧАСЛІВАЙ ЖАНЧЫНЫ

Здалося, крыніцы вакол завінелі,
Як вышла на светлую сцяну яна;
Здалося, на самай прыгожай свіраві
Любіму песню запела ясна.
Як неба, сінеюць глыбокія вочы,
І падае спільным каштанам вочы,
Нарада свайго маладая краса —
Сіняе аб славе і шчасці жалочым:
— Свабоднае сонца пывіва над краі-
най,
Высока блакітны лятці самалёт.
У нашым вялікім Саюзе жанчына —
Прафесар,
камбайнер,
мастар
і пілот.
— Мы ўмеём паром і вінтоўкай
валодаць,
І веем зародом ад нашых дзяўчат.
Выконвае волю святую народа
Жанчына — ў Вярхоўны Совет дэпу-
тат.
... Шумела садамі зялёнымі песня,
Віпела калгаснай пачкай густой.
Надземныя роднай ляткою сваёй
Прыехала маці сірая з Палесся.

Шайкова хустка твар выпірала,
Капілася цяга пчасця сляза;
У гэтай, як моладзі, сонечнай зале
Усе на дачушку ласкава глядзяць.
І слухаюць тут, затаішы дыханне —
Так ліпенскім днём не шалохонца
лес.
Спявала яна аб далёкай Іспані:
— Прывет, дарагая сястра Даларэ!
А голас выніў нерэжавеючай сталлю,
Да самай празрыстай дайшоў чы-
сты:
— Ты ясную долю даў, любы нам
Сталін,
Жанчыну савецкую вырастай ты!
— Клянемся табе, правальды і на-
стаўнік,
Як толькі вайна загрыміць над
зямлёй,
Са зброяй і песняй суровай мы
станем
На абарону радзімы сваёй!
Ад воплескаў мора шумела ў зале,
Народ прывітаў дарагую дачку.
І ў кожнага сэрца і вусны спявалі:
— Граніцы радзімы майёй — на замку!
ЭДЗІ АГНЯЦВЕТ.

ПАД СОНЦАМ СТАЛІНСКАЙ КАНСТЫТУЦЫІ

Цяжкі і беспасветным было маё жыццё ў першыя гады царскага са-маўладства. З самых ранніх год я са-бе адчула самавольства эксплуата-раў і фабрыкантаў. Вацяна, абжажара-ныя вялікай сям'ёй з 12 чалавек, не мог пракарміць нас, і мы, дзеці, жылі ўпрогаладах.

У 1914 годзе, 11-гадовай дзяўчынкай, я паступіла працаваць на залаткавую фабрыку Шыпкіна.

Запалі прыходзілася набіваць уруч-лю. За гэта палілі 3 рублі ў месяц. У выключна цяжкіх умовах працавалі на 12 гадзін у суткі. Рабочы дзень пад-ротка нім не адраўнаваўся ад ра-бочага дня дарослага. У паху было чадна. Аб вентыляцыі ніхто і не ду-маў. Штодзень работніцы апальвалі палыні і далоні.

Нязномымі былі адзекі прыказчыкаў фабрыканта Шыпкіна. Памятаю такі выпадак. Хачэлася заробіць больш. Нам пракарміць былі спецыяльныя дошкі, якія дапамагалі хутчэй набіваць запал-кі. За гэтымі дошкамі прыходзілася бегаць у другі цэх. Аднойчы я набрала

дошак больш, чым трэба. Гэта заўва-жылі адні прыказчыкі і жалезнай лі-нейкай так адлучылі мяне на руках, што я тры дні не магла варухнуць пальцамі. Скардзіцца не было каму. Прыходзілася першэц...

Не лепш было і пасля работы. Жылі ў бараках па 25 чалавек і больш у маленкім пакоіку. Спалі на нарах, па-даслаўшы пад бок прэлю салому.

26 год я працавала на фабрыцы. Але сапраўднае, поўнакроўнае жыццё я ад-чула толькі пры савецкай уладзе. Да-нас, савецкіх жанчын, штодзень вы-полюшча партыя і ўрад. Мы ўпэўнены ў заўтрашнім дні. Пад сонцам Сталі-нскай Канстытуцыі я і мае дзеці жыём весела, культурна і заможна.

Сёння, у дзень Міжнароднага жа-лоча свята — 8 сакавіка, я ліччу дзя-кую нашаму дарагому Сталіну. Га-та ён даў нам такое квітнечае, ду-доўнае жыццё.

Філія Івануна
СТУДЗЕНОВА,
стахануна Рэчыцкай залаткава-
фабрыкі «Х Кастрычнік».

ЖАНЧЫНЫ РЭСПУБЛІКАНСКАЙ ІСПАНІІ

Мы выходзілі са сходу, дзе гарача абмяроўваліся праблемы, якія штодня ставілі перад намі вайна. Да мяне падбегла маладая работніца і перадала букет свежых лясных кветак. Дзяўчы-на была ўся ў пыле: яна прыбегла пра-ма з работы па будоўлі ўманаван-няў. Гэта была адна з сотняў тысяч дзяўчат рэспубліканскай Іспаніі, якія самадэмна працуюць на абарону сваёй радзімы, гарача адданы рэспубліцы, бо яны бачылі ў кожным яе абаронцы са-праўднага барацьбіта за сваё вызва-ленне ад векавога рабства.

Выступалі ад камуністычнай парты-і, я гаварыла на сходзе аб абароне рэспублікі, актыўным уключэнні жан-чын у справу абароны, аб неабходнасці ўсемерна развіваць ваенную прамысло-васць і стварэнне рэзерваў. Мае словы слухалі сотні жанчын. Яны былі поўны энтузіязму і хвалявання: мне ўдалося выразіць іх мыслі. Яны хочунь зма-гання, хочунь працаваць, хочунь быць карыснымі рэспубліцы ў такі цяжкі для яе перыяд. Гэта былі маткі, сё-стры, дачкі і жонкі нашых байцоў. Стра-та Торуэла не демаралізавала іх.

На гэтым сходзе яны думалі: заводы, шахты, палі, ваенная прамысловасць... вельмі многа мужчынскіх рук адма-

юць яны ў фронту. Жанчыны гатовы працаваць з энтузіязмам, працаваць столькі гадзін, колькі патрэбуеца. І гэта не пустыя абяцанні, не! Нашы жанчыны ўжо не раз даказалі, на што яны здольны. Работніцы мадыльскіх завадоў і майстэрняў не спынілі стая-коў пад сэрарамі фашысцкіх артыле-рыяў. Сялянкі вёскі Лос Торэс з правін-цы Кардова прапанавалі ўсім мужчы-нам адправіцца на фронт і ў іх адсут-насці засеялі больш зямлі, чым засяя-насці раней. Сялянкі вёскі у правін-цы Хаен і Толедо даказалі, што здольны працаваць больш мужчын. Як правіла, жанчыны, занятыя ў ваеннай прамысловасці, працуюць наоўні з мужчынамі і часта больш, чым яны. Жанчыны рэспубліканскай Іспаніі хо-чунь выйграць вайну, таму што ў пе-рароме яны бачылі канец свайму пры-гнечанню і палівавалі.

Аб гэтым гаварылі жанчыны, пера-поўніўшы залу. Яны гаварылі сваімі апалітаментамі, адвапнелымі вопі-чамі і некаторыя з іх сваімі слязьмі. І гэта-ж сказала дзяўчына, якая пе-радала мне букет лясных кветак.

ДАЛАРЭС ІБАРУРЫ,
Барселона, 6 сакавіка.

БЫЛАЯ БАТРАЧКА — ДЗЯРЖАЎНЫ ДЗЕЯЧ

Я нарадзілася ў песнай і закуранай хаце бедняка. Гора і галеча былі па-станымі спадарожнікамі майёй сям'і. Бацька многа год быў пастухом у па-менчыка. Ён рана памёр, пакінуўшы сям'ю малых дзяцей.

Мне, як больш дарослай, прыйшлося працаваць на заробкі да памешчыкаў і кулакоў. Горкі быў кавалак хлеба. Гэта батрачка жыццё адцяло ў мяне многа сіл. Рана ўставала, позна кла-лася спаць, мяне працавала, але мала атрымлівала за сваю цяжкую працу.

Так працякала маё жыццё да 1917 года.

Толькі пасля Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, калі былі звергнуты крываўніцы — капіталісты — я, таксама як і мільёны працоўных жанчын, адчула сябе свабоднай і роў-напраўнай грамадзянкай краіны Саве-таў.

Калі савецкая ўлада і камуністыч-ная партыя, на чале з геніяльным Сталіным, пачалі арганізоўваць калгасы і разгарнулі ў сваёй вёсцы Охад Чарыкаўскага раёна, растлумачальную работу сярод сялян-адаасобіваў працы ўступіла ў арганізацыю калгас-Партыі і савецкай ўлада адкрылі мяне вочы. Раней я была малалічым наю, а зараз я кончыла Вышэйшую камуністычную сельскагаспадарчую школу. Былая батрачка стала членам Прэзідыума ЦВК БССР.

Хіба магла раней жанчына марыць аб гэтым! Жыццё працоўных нашай краіны найшло па новаму шляху. Мы дабіліся такога радаснага і шчаслівага жыцця таму, што нашы кіруе геніяльны прывальтар працоўных усяго свету таварыш Сталін.

Н. П. ГАРДЗЕЕВА,
член Прэзідыума ЦВК БССР.

СОВЕЦКІ ІНЖЫНЕР

Калі я аглядаю свой жыццёвы шлях, маё сэрца нааўняецца пацунічым біз-мемным удзячнасці большавіцкай партыі і вялікаму Сталіну. Партыя ўзяла мяне з самых нізю і вывела на шы-рокую дарогу шчаслівага і радаснага жыцця.

Яшчэ малым дзіцем аталася я бес-прытульнай. 15-гадовам падроскам пайшла працаваць на гомельскую кан-дзіцёрскую фабрыку. На маім вачах вы-явіліся прадпрыемства выраста ў вялікі камбайн «Спартак». Сем год прапрацавала я на вытворчасці. У ра-бочым калектыве пачала сваё сваядоме жыццё. Была адным з першых ініцы-яраў сацыялістычнага саборніцтва.

У 1928 годзе я ўступіла ў камсамол. Тут мяне прывілі настойлівае жаданне вучыцца. Камсамольская арганізацыя накіравала мяне ў гомельскі рабфак, які я скончыла без адрыву ад вытвор-часці.

1931 год — самы змянянальны ў маім жыцці. У гэтым годзе мяне прынялі ў кандыдаты, а потым і ў члены вялікай партыі Леніна — Сталіна. Хутка я пасту-піла на вучобу ў машынабудуўнічы ін-стытут. У 1937 годзе я атрыкала гана-

ровае званне савецкага інжынера. За-раз я працую інжынерам на буйней-шым прадпрыемстве рэспублікі — за-ваде Гомсельмаш. Сваю вытворчую ра-боту спалучаю з грамадскай, з'яўляю-ся прапагандастам, кірую партыйны шко-лаў.

З асаблівым задаваленнем я ўспамі-наю сваю работу ў часе выбараў у Вярхоўны Совет СССР. Я з'яўлялася сапратаром ўчастковай выбарчай камісіі. Сваімі вачыма бачыла, з якой вы-ключнай радасцю ілі выбарчыцы — старыя і моладзь, жанчыны і мужчы-ны, людзі розных прафесій і ўзростаў — да ўрнаў, каб аддаць свае галасы за лепшых людзей нашай радзімы, за вя-лікую партыю Леніна — Сталіна. І гэты радасць зусім зразумелая. Усім сваім поўнапанным, яркім жыццём мы абавя-заны нашай партыі Леніна — Сталіна нашаму вялікаму, роднаму Сталіну! Для мяне няма большага шчасця, як сваёй работай апраўдаць высокае зван-не большавіка-інжынера.

Геня Сімануна ЛІУШЫЦ,
інжынер-механік завада
«Гомсельмаш».

ІНІЦЫЯТАРЫ БАРАЦЬБЫ ЗА ЎРАДЖАЙ

Дзесяткі тысяч жанчын, у мінулым прыгнечаных царска-памешчыцкім ла-дам, сталі дзяржымі дзеяцамі, кі-раўнікамі прадпрыемстваў і калгасоў, гераінамі сацыялістычнай працы.

Працоўныя жанчыны ў нашым Со-вётым Саюзе нараўне з мужчынамі ра-шаюць важнейшыя пытанні нашага сацыялістычнага будаўніцтва. Жанчы-ны атрымалі шырокія правы на працу, на адпачынак, асвету, на ахову ма-дарыства. Усіх гэта залісана залатымі літарамі ў гісторычным дакуменце — Сталінскай Канстытуцыі.

Я — дачка былага батрака. Мае бацькі да Кастрычніцкай рэвалюцыі ні-колі не мелі ўдзелу ў хлеба.

Што было-б са мной, калі-б не са-вёцкая ўлада? Пайшла-б, па прыкла-ду сваёй бацькі, на пакуты да памеш-чыкаў і кулакоў. Толькі дзякуючы савецкай уладзе і калгаснаму ладу я стала сапраўдным гаспадаром свайго лёсу.

Не глядзячы на тое, што я яшчэ ма-ладая (мне 19 год), я працавала ўжо наместнікам старшніні калгаса, а зараз вырана старшніняй.

Калгас, у якім я працую, з'яўляецца перадавым у сельсавесце. Нашы калгас-нікі ўзорна рыхтуюцца да слябы. Жанчыны нашага калгаса з'яўляюцца першымі ініцыятарамі барацьбы за ўра-дажай.

І сёння, святкуючы Міжнародны ко-муністычны жаночы дзень — 8 сакаві-ка, я ад імя ўсіх нашых калгасніц прыношу шчырую падымку твару са-май лямкаратычнай канстытуцыі ў свеце — вялікаму Сталіну, які прывёў працоўную жанчыну і ўвесь савецкі народ да светлага і радаснага сацы-ялістычнага жыцця.

Тацяна Філіпаўна КУРС,
старшыня калгаса «Чырвоны ко-лос», Назловіцкага сельсавета,
Глуцкага раёна.

Слаўная дачка гераічнага іспанскага народа, басстаршніні барацьбіт з фашызмам — Даларэс Ібаруры.

РАДАСНЫ ДЗЕНЬ У МАІМ ЖЫЦЦІ

Калгасны лад прынёс працоўнай жанчыне радаснае і шчаслівае жыццё. Дзякуючы калгасу я стала знатнай сахаўнікай.

У 1936 годзе ў сваім калгасе я да-білася рэкорднай выпрацоўкі на ільне. За гэта я мела вялікі годар быць у Маскве на прыёме ў правальра наро-даў любімага і роднага таварыша Сталіна, кіраўніка партыі і ўрада, ат-рымашь ордэн «Знак Почета».

Суотрача з таварышам Сталіным аталася нааўвёбды ў маёй памяці. Гэта быў самы радасны дзень у маім жыцці.

Прыехаўшы з Масквы, натхнёная клопатамі вялікага правальра тавары-ша Сталіна, я стала працаваць яшчэ больш аддана.

Мяне калгас накіраваў на курсы камбайнераў, якія скончыла на выдат-на. Я працавала на паўночным камбай-не. За сезон убрала 170 гектараў, за-мест нормы ў 80 гектараў.

Зараз я працую ў майстэрні МТС па рамонту трактараў. Рыхтуем да вясны здаровы трактарны парк. Усе нашы трактарысты ўключыліся ў саборніч-тва за высокай ўраджаем. Я ўзяла на сябе абавязальства на паўночным камбайне ўбраць не менш 250 гектараў.

Я, як і ўсе грамадзяне нашай вялі-кай квітнечаюй радзімы, працякаю і прэзіраю трагічна-бухарынскіх банды-таў, рукі якіх абгабраны крывёю леп-шых сыноў нашай радзімы. Смерць фашысцкім забойцам! Слава савецкай разведцы на чале са сталінскім нар-ком таварышам Ежовым!

Я вельмі ўдзячна нашай партыі Леніна — Сталіна, якая дала нам шчас-лівае жыццё.

Екацярына Андрэюна МАНДРУКЕВІЧ,
ордананосец, камбайнерна Зелёў-скай МТС.

А. ЗОЛАТАВА ПРАЦОЎНАЯ ЖАНЧЫНА Ў КРАІНАХ КАПІТАЛА

Бадай, нідзе не выступае так ярка ўвесь піліпін, апукаства і адзекі сла-вутаў буржуазнай дэмакратыі, як у пытанні адносінаў да жанчын.

«Буржуазная дэмакратыя на словах абяцае роўнасць і свабоду. На справе жаночай палове чалавечага рода ні ад-на, хача-б самая перадавая, буржуаз-ная рэспубліка не дала ні поўнай роў-насці з мужчынам па закону, ні сва-боды ад алекі і ад прыгнечання муж-чын.

Буржуазная дэмакратыя ёсць дэма-кратыя пішных фраў, урачыстых слоў, вельверачных абяцанняў, громкіх ло-зунгаў свабоды і роўнасці, а на справе гэта прыкрывае несабоду і няроў-насць жанчын, несабоду і няроў-насць працоўных і эксплуатаемых».

Жанчыны ў капіталістычным свеце-самая бяспраўдная, самая забітая, са-ма прыгнечаная частка эксплуатае-мых класаў.

Жанчына пазабавлена поўнасцю вы-барчы праваў у такіх краінах, як Францыя, Аўстрыя, Балгарыя, Югасла-вія, Грэцыя, Румынія, Швейцарыя, 16 краін Лацінскай Амерыкі, Японія. Але нават у такіх краінах, дзе жанчыне формальна прадстаўлены выбарчыя правы, на практыцы буржуазны закон, дзе толькі магчыма, узрывае іх. У Бельгіі, напрыклад, выбарчае права прадстаўляецца толькі тым жанчы-нам, у якіх муж або сын загінуў у імперыялістычную вайну. У Венгрыі выбарчымі правамі карыстаюцца толькі жанчыны, дасягнуўшыя 30 год скончыўшыя не менш 6 класаў школы і прымаваючы на адным месцы не менш 2 год.

Ва Францыі жанчына поўнасцю па-забавлена выбарчага права і ўсіх палі-тычных правоў. Напрыклад, ва Фран-цыі жонка не можа без дазволу мужа

паступіць на работу, распараджацца маёмасцю. Вось яркі прыклад: калі славутою вучоною з сусветным імем Кіры хачелі ўвесці ва ўрад, яна пры-мушана была прасіць дазволу на гэта... свайго мужа. 324-ты артыкул французскага крмінальнага кодэкса вызваляе ад адказнасці мужа, забіў-шага сваю жонку за «зраду».

Надаўна відны амерыканскі журнал «Азія» адублікаваў артыкул «Аб пра-вах японскай жанчыны». Аўтар арты-кула падрабязна хваліўся, што ў Япо-ні ўжо ёсць жанчына-спенаграфістка. Вось які шырокія магчымасці пра-стаўляе японская буржуазія для раз-віцця і кваліфікацыі жанчын! У гэ-тай краіне поўнафеадальнай эксплуата-цыі пакарнасці і паслужынасці баць-ку і мужу з'яўляецца евангеліем для жанчын з яе самых юных год. Цяр-пенне і пакуты — воль пачатак і ка-нець жыцця жанчын Японіі», — піша О'Канар, аўтар выдамой кніжкі «Японская пагроза». Продаж дзяўчат на фабрыкі, у лады прымасі — звы-чаяны з'ява ў Японіі. Аб ёй піша ўвесь сусветны друк. У сучаснай Япо-ні існуе «чорная бржа», на якой ка-тыруюцца маладыя дзяўчаты, як любы тавар.

Жанчына ў краінах капітала — аф-ра падвоеннай эксплуатацыі: на фаб-рыцы і ў сябе дома. Асабліва цяжкі яе лёс у фашысцкіх краінах.

Германскія фашысты, ваяваючы лабардзейства ў сямейным жыцці і адзінае прызынанне жанчын — «быць служанкай нацы і радзіце ёй салат» — у той-жа час выдучу планав-мернае і ўсё памыраючыся прыня-ненне жанчын на вытворчасці і ў асабліваці на ваеннай прадпрыемст-ва. Танная жаночая (і дзіцячая) пра-ца з'яўляецца капіталістам.

Аб жаночай працы, як аб «сур'ёзным фактары ваеннай гаспадаркі», усё больш адры-

та пішунь германскія фашысцкія газе-ты.

Работніца фашысцкай Германіі за роўную з мужчынам прапу атрымлі-вае заробатную плату ў размеры 65—50 і нават 40 проц. зарплаты мужчы-ны. У той-жа час танная жаночая праца аказваецца сродкам напіску на зарплату ўсіх працоўных.

Цяжкая праца, але яшчэ цяжэй бес-працоўе. А яно з сярэдзіны 1937 года, з часу новага, рэзкага скарачэння вы-творчасці ў радзе краін, стала ката-страфічна расці. У ЗША зараз наліча-ваецца да 14 млн. беспрацоўных. Ся-род іх не малая колькасць жанчын. Жакі памятных годаў сусветнага экан-амічнага крызіса зноў пагражаюць сям'і рабочага. Працоўная жанчына і яе дзеці беспрацоўе насе новыя бя-доты.

«Хатні ачаг», аб утульнасці якога так бесарамна хлусяць фашысцкія де-магогі, з'яўляецца для жанчын крыні-цай непалабных пакут: беспрацоўе муж, галодныя дзеці, немагчымасць знайсці заробатка. Недарма ў хроніцы здарэнняў у буржуазным друку сярод самаабодзі так часта сустракаюцца імёны маіштр і адзіночкі дзяўчат.

«Пакончыцца самагубствам, атруці-цца ў сябе ў пакоі, балынічна ся-дзела Ліля Ньютон. Апошня тры го-ды яна не мела пастаяннай работы...» «49-гадовая Генрыета Маркс атруці-

лася свяцільным газам, папярэдне пе-рарэзаўшы вены брытвай. Прычына самагубства — беспрацоўе».

Гэты, стаўшыя звычайнымі, факты прыводзіць амерыканская газета «Гер-альд трыбун». Эксплуататарскі лад пазабавіў жанчыну ўсіх правоў на жы-ццё. Ён накінуў ёй адно права: памі-раць!

Адна, прадэжыны, наскрозь ліцамер-ны буржуазны лад праследзе жанчы-ну і тут: судзілі-ж не так даўно гер-манскія фашысты адну жанчыну за-то, што яна, не маючы магчымасці пракарміць сваіх дзяцей, рашыла па-кончыць самагубствам. Няшчасную вы-цягнулі з ракі і аддалі суду за тое, што яна бышчам-бы хачела ўмарыць сваіх рэбят годзікам. Другую жанчыну — бес-працоўную англіскай суд прысудзіў да штрафу за тое, што яна вельмі жорст-ка абыходзілася са сваім дзіцем. Яна, ці бачыце, дрэнна карміла іх па той прастай прычыне, што, як тлумачы-ла яна на судзе, не меда сродкаў да існавання. Няшчасная жанчына ад-на прымушана заплаціць штраф, ад-нашчы апошня кавалак хлеба ў сваіх дзяцей. Такое буржуазнае правасуддзе!

Побач з ростам самагубстваў, гі-ганцкіх размероў прымае ў буржуазных краінах прастатыўнасць.

Расліся мадарыства пазабавіўшы многія работніцы і сялянкі ў капі-

лістычных краінах. Не ўпэўненыя ў заўтрашнім дні, яны бацця наваліч-ваюць сям'ю. Іх дзяцей чакае лёс бес-працоўных або «паштаннага мяса», не-абходнага для авантурыстычных заўей фашысцкіх варвараў. Вось чаму ня-спыняна падае нараджаемасць у кра-інах капітала і расце самаротнасць ся-род нованароджаных і рожаніц.

«Падзенне нараджаемасці прывядае да таго, што праз 20 год у нас не бу-дзе салдат для нашай імперыі», — піша італьянская газета «Пополо д'Італія» «Італьянскія семі знаходзяцца ў та-кім стане, што труп у Італіі становіць-ца ледзь не больш, чым каласак», — скардзіцца другая газета — «Лавор фашыста».

Падпальшчыкі вайны атчуваюць па-трэбу ў вельварнай арміі салдат і ў сваіх стараных дабіцца гэтага яны даходзяць да самых дзікіх, брэдзавых ідей. Так, адзін з фашысцкіх мрак-бесаў — Вальтэр Даррэ, які займае пост «імперскага кіраўніка саслоўя харчавання» (так, відав, імянуюцца ў фашысцкай Германіі сляне), высунуў праект арганізацыі ў Германіі парод-зістай «чалавечкагадоўлі». З гэтай мэ-тай Даррэ прапануе алабраць лепшых «вытворнікаў» і «вытворніц» і стварыць па ўсёй краіне спецыяльныя злучныя пункты, імянуемыя «імяня-нымі дэарамі». Вось да якога брэду дагаварыліся сучасныя фашысцкія вар-вараў.

Выключна цяжка становіцца сялян-кі ў капіталістычных краінах.

«Не ведаю, ці вноўдзецца на 100 ся-лянак адна здаровая, — піша жонка селяніна Варшаўскага павета (у кні-зе «Польскія сляне аб сваім жыцці», вы-дана Інстытутам сацыяльнай эканамі-і ў Варшаве). — Усё гэта прама жы-яны адані. Дастаткова заглянуць у на-дзелью ў любы вясковы касцёл, каб у-гэтым пераказанца. На каленях стаяць істоты з апаўшчымі скарнямі і ўра-шчымі вачыма. Гэта — вясковыя жан-чыны. Смерць іх не шкадуе і збрае сярод іх багатае жыццё. Адна за дру-гой зыходзяць у магілу гэтыя мучані-цы, гэтыя афры доўга, пакідаючы ма-су сідат, над якімі потым адзекваю-цца суровы лёс».

Усякі пратэст, незадаволенне фа-шысцкай мракбесаў падаўляюць найло-

*) В. І. Ленін. Творы. Т. XXIV, стар. 317.

ПРАЦЭС АНТЫСОВЕЦКАГА, ПРАВА-ТРАЦКІСЦКАГА БЛОКА*

ДОПЫТ ПАДСУДНАГА ЗЕЛЕНСКАГА

(П Р А Ц Я Г)

дны хлебазакупаў, і аказалася, што ў Татары, Башкіры і ў іншых месцах хлебазакупаў не ідзе звальняюцца. Таварыжы, прызначаны для хлебазакупаў кантролю, трымаліся там на працягу 4-6 месяцаў і толькі пасля гэтага было пастаўлена пытанне аб іх разабранні. Насельніцтва бачыла тавары ў крамах і не мела чымасі атрымаць іх і гэта, у сваю чаргу, выклікала вострае незадаволенне ў насельніцтва.

Я павінен заканаваць яшчэ буйнейшае пытанне — гэта пытанне аб сядзеіскай расстрат і раскіданні. Мною было даручана распрацаваць шкідніцкую інструкцыю па ўлік. Сутнасць шкідніцтва тут заключалася ў тым, што я дазваляў праводзіць групныя запісы гандлёвых аперацый па так званай групавай сістэме, што аслабляла магчымасць кантролю. Апрача таго, мною была рэзка скарачана бухгалтарская справаздачнасць і была захавана доволі значная справаздачнасць аператыўная, што аслабляла ўсю магчымасць удліку падпарадкаваных асоб. Мною свядома тармазілася работа рэвізійных камісій сельскіх спажывецкіх таварыстваў. Ажыццявіць барацьбу супроць расстрат і

раскіданняў без работы рэвізійных камісій, без арганізацыі грамадскага кантролю немагчыма. Мною свядома не былі прыняты меры для таго, каб арганізаваць гэту работу. Я павінен указаць таксама і на тое, што мы прымалі меры для разабурэння ўчоту пайчыкаў, учоту пайвога капітала.

Я павінен крануцца яшчэ аднаго пытання. Я меў заданне і меў на меце засмечваць гэты апарат чужымі, варожымі, антысавецкімі і паўстанніцкімі элементамі. Засмечанасць апарата Цэнтрсаюза відавядзе з таго, што ў апарата Цэнтрсаюза было пры мне каля 15 проц. былых меншавікоў, эсэраў, анархістаў, трацкістаў і т. д. У некаторых абласных колькасць чужых, выхадцаў з іншых партый, калчакіўскіх афіцэраў і т. д., напрыклад, у Краснаярскім і Іркуцкім, Заходняй Сібіры, была значна вышэй.

Старшынювачы Ульрых. Вы нічога не казалі аб вашых антысавецкіх сувязях за граніцай?

Зеленскі. Я выкарыстаў замежнае бюро Цэнтрсаюза ў мэтах тэлеграфічнай і няправільнай рассяліў інфармацыі аб становішчы кааператыва, аб яе адносінах з савецкім урадам.

Старшынювачы Ульрых. У вашых

паказаннях ёсць фраза: «Дагаварыцца з гэтымі кіраўнікамі аб аказанні магчымай дапамогі на выпадак паўстання супроць савецкай улады». Вы пацвярджаеце гэта ці не?

Зеленскі. Пацвярджаю.

Старшынювачы Ульрых. Як жа гэта вы прабавалі выкарыстаць?

Зеленскі. Пры спатканні з нейкім Александрэ...

Старшынювачы Ульрых. Хто гэты Александрэ?

Зеленскі. Лідэр англійскай кааператыва партыі, якая уваходзіць у склад работай партыі. Пры прыезджы яго я ставіў пытанне аб тым, як аднесліся-б англійскія кааператары, калі-б у савецкай краіне да ўлады прыйшлі правыя, якую дапамогу яны маглі-б аказаць ураду правых.

Старшынювачы Ульрых. Александрэ гэта дапамогу абяцаў ці ўстрымаўся ад адказу?

Зеленскі. Александрэ заявіў, што ён вітаў-бы прыход урада правых. Што-ж датычыць дапамогі, то ён заявіў аб тым, што англійскія кааператары могуць гарантаваць атрыманне на ўсім выпадку такіх крыштаў і таёй дапамогі, якая была прадстаўлена савецкаму ўраду ў часе эміграцыі.

кістамі і нацыяналістамі: Хідыр-Аліеў, Хаджаеў, Курбанай і іншыя. Усё гэта былі людзі, звязаныя з Файзулай.

Вышынскі. Якая-ж роля ў Бухарына была?

Ібрамаў. Бухарын сказаў, чаму ў вас дзве групы? Вам трэба аб'яднацца. І тады яму пэўнага адказу не даў. У канцы 1934 года прыехаў да нас Анціпаў. Ён мне сказаў, што па даручэнню пантра правых неабходна абедзве нашы арганізацыі аб'яднаць, каб ва ўсім пытанні была дагаваранасць і сумесныя выступленні. Сабралася тройка: Анціпаў, Хаджаеў, Ібрамаў. Мы дагаварыліся адносна сумеснай работы нашых арганізацый.

Вышынскі. Падсудны Хаджаеў, што вы можаце сказаць адносна басмача Махсума?

Хаджаеў. Махсум быў начальнікам міліцыйскага атрада пад старшынстваў Рэўкова. У 1921 годзе мы яго ў Бухары разабролі, але ён уцёк. Неўзабаве быў алоўлен, судзім. Гэта было пасля таго, як была прынята басмачка арыентацыя.

Вышынскі. Кім была прынята?

Хаджаеў. Намі.

Вышынскі. Вы яму дапамаглі ўнікнуць адказнасці?

Хаджаеў. Ён быў амністан.

Вышынскі. У вас спатканне з Энвер-пашой было?

Хаджаеў. Я меў тры спатканні. У Бухары два спатканні — афіцыйныя, адно ў мяне на кватэры неафіцыйнае.

Вышынскі. Мэты гэтага спаткання?

Хаджаеў. Мэта апошняга спаткання заключалася ў тым, каб абмеркаваць прапанову Энвер-пашы аб тым, якой лініі павінен трымацца бухарскі ўрад у адносінах да Савецкага Саюза і якая патрабавалася тактыка.

Вышынскі. Ад савецкага ўрада вы аб гэтых спатканнях уціклі?

Хаджаеў. Безумоўна.

Вышынскі. Цяпер дэлей. Непасрэдна пад кіраўніцтвам Анціпава, па даручэнню правага пантра, усталявалі блок абедзве нацыяналістычныя арганізацыі.

Анціпаў інфармаваў аб герман-японскіх арыентацыі і аб сувязі з немцамі і японцамі. Ён гаварыў таксама аб існаванні ваеннай групы і аб тым, што на выпадак вайны яны будуць дзейнічаць пільхам адкрыты фронт для наступачых сіл інтэрвентаў. Тады-ж

ён сказаў, што і нам трэба дзейнічаць. Пры другой сустрэчы з Бухарыным рашылі, што пастаянную сувязь трэба трымаць з Анціпавым. Ён запэўніў мяне адносна дзейнасці. Я сказаў: такоесякое шкідніцтва праводзім. Ён сказаў, што гэтага зусім недастаткова, трэба разгортваць, трэба дзейнічаць, час нельга ўпусціць.

Трыцяя сустрэча была звязана з пытаннем аб сувязі з Англіяй, аб чым гаварыў учора Файзула. Сапраўды Файзула Хаджаеў у кастрычніку 1936 года паведаміў мне аб тым, што Бухарын размаўляў з ім, што Бухарын вельмі агітыўна аднёсся да капіталістычнай стабілізацыі еўрапейскіх краін, у асаблівасці фашыіскіх дзяржаў. Ён сказаў, што трэба арыентавацца на Англію. Паколькі пытанне было сур'ёзнае і буйнае, я ў канцы лістапада ці пачатку снежня 1936 года запытаў аб гэтым Бухарына. Ён адказаў сьпярдэльна.

Вышынскі. Бухарын адказаў сьпярдэльна?

Ібрамаў. Так.

Вышынскі. А дзе ён гэта сказаў?

Ібрамаў. Гэта было ў часе з'езда Савецкага ў лістападзе ці ў пачатку снежня 1936 года. У часе з'езда Савецкага ў сустрэчу Бухарына на лесніцы, нікога не было, я яго і запытаў аб гэтым. Ён адказаў сьпярдэльна, прычым ён сфармуляваў такім чынам: калі зараз вайны не будзе, калі хутка інтэрвенцыі не будзе — намай справе капут.

Могуць усіх нас пералавіць, а пытанне паскарэння вайны не можам мы вырашыць з-за Англіі, якая ў некалькіх адносінах з'яўляецца міжнародным арбітрам. Пакуль яна не рашыцца ў які-небудзь бок, не прыдзе да чаго-небудзь, да таго часу вайны не будзе. Вядома, гаворыць Бухарын, што англічане даўно глядзяць па Туркестан, па нас лася кавалачка. Калі будзе такая прапанова, тады англічане, можа быць, хутка прыдуць на бок агрэсара супроць Савецкага Саюза.

Вось чаму я паведаў, калі мне Файзула Хаджаеў паведаміў аб арыентацыі на Англію. Адносна тэорыі мне гаварыў Анціпаў. Ён хваціўся: каго наменілі правыя забіць, той да Сярэдняй Азіі не дадзе.

Цяпер давольна сказаць, што збрала наша нацыяналістычная контррэвалюцыйная арганізацыя ў ажыццяўлен-

не свайго плана, свайго праграмы. Пасля таго, як Бухарын папракнуў мяне недастаткова актыўнасці, я сам не пасрэдна зрабіў шкідніцкі акт. У 1936 годзе мы — я, Любімаў і Файзула Хаджаеў сумесна далі дырэктыву за подпісам Любімава і Ібрамава (подпіс Файзулы здепша не было): прыняць ваюную павышанай выліготнасці супроць устаноўленага ўрадам Савецкага стандарту, у рэзультатае чаго 14 тысяч боваюў прапала і страты складалі некалькі мільёнаў рублёў. Па карку было шкідніцтва. Мы не самі не пасрэдна яго зрабілі, але праз членаў нашай арганізацыі. За 1936 год з пільхам янвярлівага дэпутата была зжана гатунковасць на 27 проц. У 1936 годзе было масавае паванне каракуцкіх шукраў пры пардозе — пры перапрацоўцы каракуцкіх шукраў абдыло масавае згараанне. Гэта таксама было зроблена членамі нашай арганізацыі (там прапавуў Сата Хаджаеў).

Было ажыццяўлена шкідніцтва і камунальнай гаспадары Ташкента Бухары. У Ташкенте дзейнічаў член нашай арганізацыі Таджмеў — ён шкідлаў у галіне плавання, каналізацыі будаўніцтва.

У камунальнай гаспадары Бухары таксама праводзілася шкідніцтва. Расбураў горад, распрадавалі дамы. Жыхарам прапановалі плаціць непасрэдна патакты, яны пакідалі дамы, іх падваргаліся распродажу.

Свядома рассяліў, размазвалі спокі, адпущаны ўрад Савоза на рэвалюцыйнае будаўніцтва. Незакончанае будаўніцтва да 1937 года выражаецца ў суме 34 мільёны рублёў.

Вышынскі. Што вы зрабілі для рэвалюцыйнага паўстання атрадаў?

Ібрамаў. Мы далі дырэктыву. Шт канкрэтна зроблена, мне невядома. Але Балтаеў гаварыў, што Алмазав завуляў яму, што ён прыступіў ужо да гэтай справы ў Маргеланскім раёне, што ў яго ўжо сям'я-такія кадры ёсць. Потым, Файзула мне гаварыў, што Бухары таксама рыхтуе гэта справу. Вось мае азначыствы перад савецкай уладай.

Калі можна падагуліць, я сфармуляваў. Мае азначыствы гэта — здрэнна-савецкай рэваліцыі, здрэнна савецкаму народу, у першую чаргу узбэіскаму народу, які мяне выкарыстаў у гэтым.

ВЯЧЭРНЯЕ ПАСЯДЖЭННЕ 5 САКАВІКА ДОПЫТ ПАДСУДНАГА ІКРАМАВА*)

Старшынювачы Ульрых. Падсудны Ібрамаў, вы пацвярджаеце паказанні, даныя на папярэднім следстве?

Ібрамаў. Поўнаасю пацвярджаю.

Старшынювачы Ульрых. Раскажыце коратка аб вашай антысавецкай дзейнасці.

Ібрамаў. На пільхам антысавецкіх дзеянняў я ўступіў у 1928 годзе. Праўда, яшчэ ў верасні 1918 года я ўступіў у легальную маладзёжную арганізацыю нацыяналістычнага тыпу. Да красавіка або мая 1919 года я з'яўляўся членам гэтай арганізацыі. Да трацкіскай апазіцыі я далучыўся ў 1923 годзе.

У 1928 годзе я быў фактычна адным з кіраўнікоў контррэвалюцыйнай нацыяналістычнай арганізацыі, якая па сутнасці з'яўлялася напільхам-фашыіскай. Гэта арганізацыя называлася «Мілі ішкіялаў», што значыць «Нацыяналістычная незалежнасць». Гэта назва сама за сябе гаворыць. Мы амагаліся за буржуазную незалежнасць. Мы талы ні да якіх вялікіх канкрэтных дзеянняў прыступіць не маглі, трэба было накапаць сілы, падрыхтаваць кадры; з гэтай мэтай мы прымалі ў ВМУ такія людзей, якіх-б у будучым сталі нашымі вернымі кадрамі, г. зн. мы набіралі моладзь з асяроддзя, сацыяльна чужога савецкай уладзе. Падрыхтоўвалі гэтых людзей, мы разлічвалі праз іх захапіць савецкі і партыйны апарат, каб у патрэбны момант гэтымі сіламі можна было зрабіць контррэвалюцыйны пераварот.

У 1930 годзе ў сувязі з забойствам Абід Саідава групай моладзі з гэтай арганізацыі, была арыштавана група людзей, чалавек 7-8. Пасля гэтага я рашыў, што правал ёсць ужо адбываюцца факт, трэба абараніць астаўшыся людзей.

Проста гаварыць аб тым, што яны не віноўны, — было-б смешна. Таму мы сталі праводзіць дзвурішніцкую лінію, г. зн. я, Карымаў, Рахімі выступалі ў партыйнай арганізацыі з выкрыццям гэтых людзей. І такім чынам нам удалося захаваць астатніх кадры.

Пасля таго, як я ўбачыў, што арганізацыя развальваецца, я выкілаў да сябе Карымава, Шыр-Мухамедава і сказаў ім, што трэба збіраць сілы і рапуха дзейнічаць.

У сувязі з гэтым абмяркоўвалі пытанне аб тэорыі і рашылі, што тэорор зараз нам ніякі карысці не дае.

Вышынскі. Пакуль не дае?

Ібрамаў. Мы тады рашылі тэорорам яе займацца, накіраваць сілы і з той праграмы, якую я выклаў, не выходзіць.

Вышынскі. Які-ж вы хацелі прымаць меры, каб агарадзіць сябе ад тых часных грамадзян, хто вас выкрываў? Абід Саідава за што забілі?

Ібрамаў. Абід Саідаў быў нячэсны чалавек. Я пераконан, што ён трапіў-бы ў турму або ўцёк. Ён быў раней арганізатарам басмачы.

Вышынскі. Ён-бы сядзеў, па вашай думцы, а вы ўжо сядзіце. Так што вы нам не гаварыце, што ён нячэсны. За што ён быў забіт?

Ібрамаў. За тое, што ён выкрыў «Мілі ішкіялаў».

Вышынскі. Гэта значыць вашу контррэвалюцыйную арганізацыю?

Ібрамаў. Так.

Вышынскі. Значыць, паступіў як чэсны грамадзянін.

Ібрамаў. Магчыма.

Вышынскі. Як гэта «магчыма». Я думаю, што ён паступіў як чэсны чалавек, выкрыў контррэвалюцыйную арганізацыю. Ён-жа загінуў за гэта?

Ібрамаў. Так.

Вышынскі. Загінуў за савецкую ўладу?

Ібрамаў. Так.

Вышынскі. Які-ж вы дазваляеце сабе гаварыць аб тым, што ён не чэсны чалавек? Вы абмяркоўвалі пытанне аб тым, якімі мерамі амагача з выкрыццём вашай арганізацыі? Што вы па гэтаму поведу рашылі?

Ібрамаў. Мы гэта пытанне абмеркавалі і прынялі такое рашэнне: супроць такіх людзей, як людзей дзвурішніцкую арганізацыю ганенне, выганяць.

з работы, каб яны не маглі нам перашкаджаць.

Вышынскі. Калі вы перайшлі да гэтай правакатарскай тактыкі?

Ібрамаў. У 1931 годзе.

Па меры абвастраення класавай барацьбы ва Узбекістане высюваліся новыя пытанні, у прыватнасці пытанне аб калектывізацыі. Перафразіраваўшы ўстаноўку Зеленскага, я даў такую ўстаноўку. Узбекістан-бавоўнавы раён, сельскагаспадарчы раён, таму ў справе калектывізацыі мы не павіны адставаць ад перадавых раёнаў Савецкага Саюза. У рэзультатае гэтага ў раёне раёнаў былі масавае выступленні супроць калгасаў.

Вышынскі. Значыцца гэты лозунг быў правакатарскім?

Ібрамаў. Так, гэты лозунг быў правакатарскім. Быў удар па дэканам. Быў таксама удар па калектывізацыі і развал сялянскага гаспадаркі. Далеі, каб парушыць сэвазарот, мы далі такую дырэктыву, што ўсе паліўныя пасевныя плошчы павіны быць засеяны бавоўнай. Тым самым жывёла павідалася без корму і дэканам не давалі сена для сябе харчовых і бахчыных культур. Я маю на ўвазе дні, арбузы, пшбулю, моркву і іншыя важныя культуры. Усё гэта выкілава з боку дэканства незадаволенне.

Вышынскі. Як вы скарысталі гэта незадаволенне?

Ібрамаў. Гэта незадаволенне не магло нарастаць. Адзін год мы правалі, але на наступны год партыя і савецкая ўлада нас па галаве ўдарылі і выправілі гэта.

Цяпер я хачу сказаць адносна блока нашай нацыяналістычнай арганізацыі з пантрам правых. Мыне хацелі завербаваць, хацелі зрабіць саўдзельнікам правых ішчэ ў 1931 годзе. Таму мяне два разы запрашалі на дачу да А. П. Смірнова.

Я на гэтым этапе не быў завербаваў і блоку не ўстанавіў. Непасрэдна контррэвалюцыйную сувязь з правымі я ўстанавіў у 1933 годзе ў Ташкенте.

Бухарын прыехаў у Сярэднюю Азію адпачываць. Да гэтага часу ў мяне з ім не было прымальскіх адносін. Ён прыехаў да мяне і дзён 7 або 8 жыў у мяне на кватэры. Мы разам ездзілі на паляванне, на дачу, заўбедзі разам былі. Бухарын спачатку завуў разгавор аб калектывізацыі, паўтараў старыя, агульнявалі, бухарынскі тэзіс аб ваенна-феадальнай эксплуатацыі сялянства. Параўноўваў калгасы з баршчынцай. Далеі Бухарын гаварыў, што партыя і савецкая ўлада вядуць няправільную лінію, што індустрыялізацыя цяпер неабходна, што індустрыялізацыя вядзе да пагібелі.

Побач з гэтым ён сказаў, што не верыць у тэзіс Леніна, што адсталыя каланіяльныя краіны пры падтрыманні перадавога пролетарыята могуць прысці да сацыялізма, мінуточы стадыю капіталізма. Бухарын лічыў, што і ў рэспубліках Сярэдняй Азіі гэта немагчыма і што ім прыдзецца абавязкова прысці стадыю нармальнага развіцця капіталізма.

Вышынскі. Гэта значыць ён прапановаў ва Узбекістане аднавіць капіталізм?

Ібрамаў. Так, імяна так. Я з ім згадзіўся. Так ён мяне завербаваў. Бухарын пры гэтым запытаў: «Ты згодзен?». «Згодзен». «Будзеце дзейнічаць з намі?». «Буду», — гавару. Тут я яму сказаў, што я не з сённяшняга дня контррэвалюцыйны чалавек, што я не навчю, а кіраўнік такой-жа контррэвалюцыйнай арганізацыі. Я расказаў аб сваёй арганізацыі і мы дагаварыліся, што разам будзем дзейнічаць. Тады ён сказаў: якая ваша тактыка? Я сказаў: накіраванне сіл і контррэвалюцыйны пераварот. Каночная мэта-адтаржэнне Узбекістана ад Савецкага Саюза. Ён сказаў — вышы срэдкі дробнякі. Вы хочаце чакаць, калі прыдзе пількі момант для савецкай улады і тады вы будзеце дзейнічаць. Не, лепш трэба дзейнічаць. Мы адлабарам вашы дзеянні ў пытанні адтаржэння Узбекістана.

У гэтым пытанні ў правых ёсць дагаваранасць з украінскімі нацыяналістамі, беларускімі нацыяналістамі і нацыяналістамі іншых рэспублік. Такім

чынам палітычна мы поўнасцю дагаварыліся. Тады Бухарын перад намі паставіў рад задач. Першае пытанне — шкідніцтва, другое пытанне — кулацкае паўстанне. Ён гаварыў, што трэба кулацкай арганізацыі, выкарыстаць рэваліўны фанатызм, прыпугнуць духаўства і такім чынам стварыць паўстанчую арганізацыю. Што датычыць шкідніцтва, мне спачатку яго ўказанні былі не вельмі зразумелы. Я баяўся, што калі мы самі — кіраўнікі — будзем шкідзіць, то заўтра народ скажа, сядзіце самі. Ён адказаў: вы дэвікі, калі думаеце, што будзеце гаварыць аб тым, што вы рабілі. Трэба ў кожным такім выпадку сказаць, што гэта лінія савецкай улады і такім чынам віноўна савецкая ўлада. Гэта дапаможа адпштурхнуць народ ад савецкай улады.

Я згадзіўся. Далеі ён сказаў, што ў праграме правых стаіць пытанне аб тэорыі. Потым ён указаў, што абавязкова патрэбна будзе дзвурішніцкая падрыхтаваная работа. Вось задачы, якія ён паставіў тады.

Вышынскі. Я Бухарына хачу запытаць. У вас было спатканне з Ібрамавым у 1933 годзе?

Ібрамаў. Было, я жыў у яго на працягу некалькіх дзён у 1933 годзе.

Вышынскі. Мы першы завербавалі яго ў контррэвалюцыйную арганізацыю правых?

Ібрамаў. Правільна.

Вышынскі. Для барацьбы з савецкай уладай?

Ібрамаў. Правільна.

Далеі Ібрамаў паказавае, што і ў наступныя годы ў яго былі перагаворы з Бухарыным аб напрамку контррэвалюцыйнай работы.

Ібрамаў. Самы галоўны быў разгавор такі: Бухарын гаварыў, чаму ў нас дзве групы — Файзула Хаджаева і Ібрамава? Трэба нам сумесна дзейнічаць.

Вышынскі. Вы ўрэшце агаварыліся з Хаджаевым? З Хаджаевым быў закладчан саюз?

Ібрамаў. Так.

Вышынскі. Хаджаеў, правільна гэта? Хаджаеў. Я хачу сказаць, што Ібрамаў не зусім правільна гаварыў па поведу таго, што да 1933 года, да разгавора з Бухарыным, у нас не было з ім узгодненых дзеянняў.

Вышынскі. Яны былі?

Хаджаеў. Былі яны. У 1926-27 годзе у нас не было сумеснай работы з Ібрамавым, але з 1928 года мы прыцалі разам.

Вышынскі. У якім сэнсе працавалі? Хаджаеў. У сэнсе шкідніцтва. Я другое сэнсе не ўкладваў ў гэтыя словы. Ібрамаў няправільна хача сказаць аб тым, што толькі пасля паіску Бухарына ў 1933 годзе ён стаў на паліўны шкідніцтва і са мной разам працаваў. Гэтым ён хоча частку яны ад сябе адвесці таксама, як кіраўніцтва нацыяналістычнай арганізацыі хачеў зрабіць на Карымава.

Вышынскі. А ўсё-такі Бухар